

HISTORY STUDIES

INTERNATIONAL JOURNAL OF HISTORY

ISSN: 1309 4173 / (Online) 1309 - 4688 (Print)

Volume: 14, Issue: 1, February 2022

www.historystudies.net

115 SAYILI KANUNUN TÜRK ÜNİVERSİTE TARİHİNDEKİ YERİ VE ÖNEMİ

*The Place and Significance of the Law Numbered 115 in the Turkish History of
University*

Dr. Öğrt. Üyesi Çağfer Güler

Ankara Üniversitesi

caferguler@yahoo.com

ORCID ID: 0000-0001-8955-6424

Makale Türü-*Article Type* : Araştırma Makalesi-Research Article
Geliş Tarihi-*Received Date* : 18.01.2022
Kabul Tarihi-*Accepted Date* : 16.02.2022
DOI Number : 10.9737/hist.2021.1078

Atıf – Citation:

Çağfer Güler, "115 Sayılı Kanunun Türk Üniversite Tarihindeki Yeri ve Önemi", *History Studies*, 14/1, Şubat 2022, s. 205-225.

115 SAYILI KANUNUN TÜRK ÜNİVERSİTE TARİHİNDEKİ YERİ VE ÖNEMİ

The Place and Significance of the Law Numbered 115 in the Turkish History of University

Dr. Öğrt. Üyesi Çağfer Güler

Öz

1946 Üniversiteler Kanunu, idari ve bilimsel özerkliği ve tüzel kişiliği getirmesi açısından Türk üniversite tarihinin önemli bir kilometre taşıydı. Bu kanun daha ziyade özerkliği, sağlam esaslara bağlaması ile zihinlerde yer etmiştir. Ancak kanunun 14 yıllık tatbikatı (1946-1960), üniversitenin karar organlarında genç akademisyenlerin (doçent ve asistan) temsilindeki yetersizliği, bu yetersizliğin mağduriyete yol açan sonuçlarını ortaya çıkarmıştı. 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi'nden sonra yönetime gelen Milli Birlik Komitesi, kanunun 14 yıllık tatbikatında genç akademisyenler aleyhine işleyen maddelerini değiştirmekle kalmamış, kanunda hükümetin üniversite üzerindeki sınırlı denetim yetkisine ilişkin maddelerini yürürlükten kaldırarak idari özerkliği en ileri noktaya taşımıştı.

Anahtar Kelimeler: Türk Üniversite Tarihi, 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi, Üniversite Özerkliği, Milli Birlik Komitesi

Abstract

The Universities Law of 1946 was an important milestone in Turkish university history in terms of bringing administrative and academic autonomy and legal personality. This law has taken significant place in history as it binds university autonomy to solid principles and structures. However, the 14-year practice of the Law (1946-1960) and the lack of representation of young academics (associate professors and assistants) in the decision-making bodies of the university revealed the consequences of this inadequacy that led to victimization. The National Unity Committee, which came to power after the military *coup* of 27 May 1960, not only changed the articles of the Law that negatively affected the personal rights and academic careers of young academics in its 14-year practice; but also carried the administrative autonomy and governance reforms to the highest point by abolishing the articles of the Law regarding the government's limited control authority over the university.

Keywords: Turkish History of University, Military coup d'état of 27 May 1960, Self Governance (Autonomy) of University, National Committee of Unity

Giriş

Üniversite tarihimizde, 1933 Üniversite Reformu ile birlikte özerklik de ortadan kalkmıştı.¹ Daha 2. Dünya Savaşı devam ederken 1942’de yeni bir Üniversiteler Kanunu’nun hazırlıklarına başlanmıştı². Ord. Prof. Tefvik Sağlam, bir anısında İstanbul Üniversitesi (İÜ)’ne 1943’te rektör olarak atandıktan sonra üniversiteyi ziyaret eden Cumhurbaşkanı İsmet İnönü’nün kendisine üniversite özerkliği konusunda sorular sorduğunu belirtmişti³. Üniversite özerkliğini tanıyan 4936 sayılı Üniversiteler Kanunu 13 Haziran 1946’da Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM)’nde kabul edildi.⁴ Kanunun kabul edildiği günlerde Türkiye’de ilk defa tek dereceli seçimlerin hazırlıkları devam ediyordu. Dolayısıyla bu kanun, Türkiye’de çok partili sisteme geçişle paralel bir şekilde ortaya çıkmıştı.

4936 sayılı kanun, 1973’e dek yürürlükte kalmıştı. O tarihte 1750 sayılı Üniversiteler Kanunu’nun çıkmasıyla tarihe karışmıştı. Kanun, yirmi yedi yıllık bir uygulamada en kapsamlı değişikliği 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi’nden sonra çıkarılan 115 sayılı kanunla yaşamıştı. 115 sayılı kanun adeta yeni bir Üniversiteler Kanunu gibiydi. 115 sayılı kanunla 4936’nın on dört yıllık tatbikatı göz önüne alınmış ve aynı kanunun katılımcılık ve çoğulculuk gibi ihmal edilen yönleri böylelikle giderilmiş oluyordu. 115 sayılı kanun ayrıca idari özerkliği en son noktaya taşımış, Milli Eğitim Bakanı’nın 4936’daki varlığı ve yetkilerini hemen hemen tümüyle silmişti.⁵ Bu özelliklerine karşın, 115 sayılı kanun yakın tarihimizde “147’ler Olayı” adı verilen ve 114 sayılı kanunun üniversite gerçekleştirdiği tasfiyenin gölgesinde kalmıştı; unutulmuştu.⁶

¹ İÜ’nün 1943-46 yılları arasında rektörlüğünü yapan Tefvik Sağlam, 1933’ten 1946’ya kadar özerklikten mahrum üniversitenin durumunu, işleyişini şu şekilde özetlemiştir: “... rektörlüğe getirildim. O zaman üniversitenin durumu şöyle idi: 1933 reformundan sonra üniversite muhtariyeti ortadan kalkmıştı. Üniversite, diğer yüksekokullar gibi, Milli Eğitim Bakanlığı yükseköğretim genel müdürlüğüne bağlı bir müessese idi. Rektör ve dekanlar bakan tarafından tayin edilirdi. Rektör, üniversiteyi Milli Eğitim Bakanı adına idare ediyordu. Profesör kurulları ve çeşitli komisyonlar ancak danışal bir yetkiye malikti. Bkz. Tefvik İsmail Gökçe-Neşati Üster, *Tefvik Sağlam*, C.III, Türkiye Ulusal Verem Savaş Derneği Yayını, İstanbul 1971, s. 135-136. Üniversitelere özerklik tanıyan 1946 tarihli ve 4936 sayılı Üniversiteler Kanunu’nun hazırlanmasında büyük emeği geçen Ord. Prof. Sıddık Sami Onar, 1933-1946 arasındaki özerkliğin bulunmadığı yılları şu ifadeleriyle mazur göstermişti: “Bu devreyi biz bir nekahat ve gelişme devresi sayabiliriz.” Bkz. Emre Dölen, *Türkiye Üniversite Tarihi, C. IV: İstanbul Üniversitesi (1933-1946)*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2010, s. 353.

² Emre Dölen, *Türkiye Üniversite Tarihi C. V: Özerk Üniversite Dönemi 1946-1981*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayını, İstanbul 2010, s. 47-59.

³ Gökçe- Üster, *age.*, 141-142. 1943-1946 yılları arasında İstanbul Üniversitesi’nin rektörlüğünü yapan Ord. Prof. Tefvik Sağlam, Hasan Ali Yücel’in ölümünden sonra yazdığı bir yazıda Yücel’le ilgili anılarını paylaşırken 1942’den 1946’ya kadar yeni üniversiteler kanununun hazırlıklarından da bahsetmiş ve Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel’i anlayışla tutumunu övmüştü bkz. Bkz. Gökçe-Üster, *age.*, s. 136.

⁴ 4936 sayılı kanunla ilgili bütün belgelerle TBMM’de geçirdiği aşamalar için bkz. Ernst Hirsch, *Dünya Üniversiteleri ve Türkiye’de Üniversitelerin Gelişmesi C. II*, Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara 1998, s. 787-1081.

⁵ 115 Sayılı Kanun hakkında birincil kaynak sayılması gereken MBK’nin evrakı tasnif edilmemiş şekilde TBMM arşivinde bulunmaktadır. İleride bu evrakın tasnifinin yapılması suretiyle araştırmacılara açılması konunun daha iyi anlaşılmasına yardımcı olacaktır. Elimizde bulunan MBK’nin toplantı tutanağı ise anıları doğrularcasına tatminkâr olmaktan uzak 115 Sayılı Kanun’la ilgili görüşmelerin çok kısa sürdüğünü ispatlamaktadır.

⁶ MBK Üyesi ve “14”lerden Orhan Erkanlı anılarında daha ziyade “147”ler olayına yer vermişti. Orhan Erkanlı, *Anılar, Sorunlar, Sorumlular*, Baha Matbaası, İstanbul 1972, s. 43-50; MBK Üyesi ve “14”lerden Numan Esin, anılarında “147”ler olayını anlatmış ve 115 sayılı kanundan bahsetmemiştir Bkz. Numan Esin, *Devrim ve Demokrasi Bir 27 Mayısçının Anları*, Doğan Kitap, İstanbul 2005, s. 133-137. O günlerin genç bir tarih doçenti olan Şerafettin Turan ise anılarında 115 sayılı kanuna hiç değinmeyip “147”ler olayından söz etmişti. Bkz. Şerafettin Turan, *Anılarla Türkiye Gerçeği*, Bilgi Yayınları, Ankara 2016, s. 284-286; Emre Dölen beş ciltlik Türkiye üniversite tarihinin son cildinde 115 sayılı kanunu kısa bir şekilde incelemiş, ağırlığı daha çok “147”ler olayının anlatımına vermiş, buna karşın 115 sayılı kanuna kısaca değinmekle beraber adeta yeni bir üniversite kanununun ortaya çıktığı yönünde isabetli bir yorumda bulunmuştu Dölen, *age.*, s. 189-194. 115 sayılı kanun hakkında eksiklikleri barındırsa da Ali Arslan Dölen’den daha fazla yer ayırmıştır. Ali Arslan, *Kısır Döngü*, Truva Yayınları, İstanbul 2004, s. 322-326. Arslan, 115 sayılı kanunun hazırlanmasını incelerken Ümit Özdağ’ın 27 Mayıs’ı anlatan kitabını kullanmadığı için önemli ayrıntılara değinmemiştir. Bu açıdan Özdağ’ın kitabı, 115 sayılı kanunun hazırlıkları hakkında başvurulması

I. 4936 Sayılı Kanun ve Bu Kanununun Uygulanması (1946-1960)

A- Ana Çizgileriyle 4936 Sayılı Kanun

Söz konusu kanun, 17 geçici olmak üzere toplamda 81 maddeyi içeriyordu.⁷ Üniversitelere özerklik tanıyan kanunun çıktığı tarih, bu kanunun çıktığı 1946 yılı aynı zamanda Demokrat Parti (DP)'nin kuruluşuna ve tarihimizdeki ilk defa tek dereceli seçimlerin yapılmasına tanıklık etmişti. Bu bakımdan, 1946 Üniversiteler Kanunu çok partili sisteme geçiş gibi genel anlamda demokratik atmosfere uygun düşmekteydi.

1. Kanuna göre üniversiteler idari ve bilimsel özerkliğe sahipti. Sadece üniversiteler değil, fakültelerin de tüzel kişiliği olacaktı (madde 1).

2. Üniversitenin görevleri üçüncü maddede sıralanırken bu maddenin “e” bendinde şu ifadelerle rastlanmaktaydı: “Türk toplumunun genel seviyesini yükseltici bilim verilerini söz ve yazıyla halka yaymak.” Bu hüküm, kanunun 14 yıllık uygulanmasında siyasi iktidarların üniversite mensuplarını güncel politikaya karışmakla suçladıklarında öğretim üyeleri için bir savunma gerekçesi oluşturmuştur. Şöyle ki öğretim üyeleri kanundaki bu ibareleri yazdıkları ya da verdikleri demeçlerin güncel aktif politikaya karışmaktan ziyade kamuoyunun aydınlatılması amacıyla ibaret olduğunu savunageleceklerdi.

3. Kanuna göre fakültelerdeki ve üniversitelerdeki organlar ve yöneticiler bundan sonra seçimle belirlenecekti:

Fakülteler;

-Fakülte Genel Kurulu: Doçent, Profesör ve Ordinaryüs Profesörlerin seçimiyle ortaya çıkıyor (madde 5).

-Fakülte Profesörler Kurulu: Doçent, Profesör ve Ordinaryüsler arasından seçilmekteydi (madde 6).

-Fakülte Yönetim Kurulu: Dekan, önceki Dekan ile Profesör ile Ordinaryüs arasından belirlenmekteydi (madde 7).

-Dekan: Profesör ve Ordinaryüs Profesör arasından üç yıl süreyle seçilmekteydi. Bir Dekan iki dönem seçilme hakkına sahip olacaktı (madde 8).

Üniversiteler;

-Üniversite Senatosu: (madde 10)

-Üniversite Yönetim Kurulu: Önceki Rektör (madde 11)

-Rektör: Rektörler, iki yıllık bir seçimle belirleniyorlardı. Sırayla her fakültenin rektör çıkarma hakları vardı (madde 12).

-Üniversitelerarası Kurul: Bu kurulun başında Milli Eğitim Bakanı bulunacaktı. Kurul, bakanının belirleyeceği tarihte gündeminde işleri görüşecekti (madde 13).

Hükümetin Denetimi: Kanuna göre Milli Eğitim Bakanı üniversitelerin başı sayılıyordu. Bu sıfatla üniversiteleri, fakülteleri hükümet adına denetleyecekti. Bakanın bu denetlemedeki elinde bulunan yetki ve hakları ise şöyle sıralanmıştı: Üniversitelerarası kurula başkanlık etmek. Üniversite ve fakültelerden gerekli hususları sormak. Üniversite ve fakülte kurullarından geçmiş olan kararlardan gerekli gördüklerini bu kurullardan yeniden görüşülmesini istemek. Bakan,

gereken bir kitaptır. Bkz. Ümit Özdağ, *Menderes Döneminde Ordu Siyaset İlişkileri ve 27 Mayıs İhtilali*, Boyut Yayınları, İstanbul 1998, s. 355-358.

⁷ Kanunun metni için bkz. *Resmî Gazete*, 18 Haziran 1946, Sayı 6336.

ayrıca onaylamadığı senato kararlarını ve fakülte kurullarının kararlarını son itiraz mercii olan üniversitelerarası kurula taşıyabilecekti ve burada nihai bir karar alınmasını isteyebilecekti. Bakan onayına sunulan üniversitelerin ilgili organlarının kararları, bakanlık makamında onay için azami üç ay bekleyebilecek ancak bu süre içinde onaylanmayan veya üniversitelerarası kurula yollanmayan kararlar, kendiliğinden onaylanmış sayılıyordu (madde 14).

Öğretim Üyeleri:

-Doçent: Kanun “üniversite doçentliği” unvanını getirmekteydi. Üniversite bünyesinde bulunmaksızın da doktora yapmış olmak şartıyla üniversitelerarası kurulun yapacağı doçentlik sınavına girip başarılı olunması halinde bu unvan alınmış olacaktı (madde 17). Üniversite bünyesinde kadrolu doçentliğe tayin şöyle oluyordu; fakülte, profesörler kurulunun seçimi, rektörün teklifi ve Milli Eğitim bakanının onayı ile süreç tamamlanıyordu (madde 21). Böylelikle bir doçent üniversite kadrosuna atandığı zaman eylemli doçent olarak kabul ediliyor, kadrosuz doçentler ise eylemsiz doçent olarak anılıyorlardı (madde 17, 18, 18, 20, 21, 22, 23).

-Profesör: profesör olmak için en az beş yıl eylemli doçent olmak şartı vardı ya da yedi yıl kendi bilim ve meslek alanında çalışması gerekiyordu (madde 24).⁸

-Ordinaryüs Profesörlük: ordinaryüs profesörler, kürsü yöneticileriydi. Ordinaryüs profesör olmak için öncelikle en az beş yıl profesörlük yapmış olmak geriyordu. Ayrıca, üstün değerde bilimsel araştırma ve yayınlar yapmak, meslekteki üstün başarılarıyla tanınmış olmak şartı vardı. Ordinaryüs profesörler, fakültelerinin profesörler kurulunca seçilmekte, bir sonraki aşamada üniversite senatosu uygun bulması halinde Milli Eğitim Bakanının teklifi üzerine üçlü kararname ile ordinaryüs profesörlüğe atanması işlemi tamamlanmış oluyordu (madde 26, 28).

Üniversite Dışında Çalışma İmkânı, Üniversite Dışında Çalışmak İstemeyenlere De Üniversite Tazminatı Ödenmesi

-Üniversite kadrolarındaki Doçentler, Profesörler ve Ordinaryüs Profesörler haftada sekiz saati aşmamak şartıyla mesleklerine uygun işlerini üniversite dışında yapabileceklerdi (madde 30).

-Öğretim üyelerinden mesai saatlerinin dışında, dışarıda herhangi bir mesleklerine uygun iş yapmayı bütün zamanlarını üniversiteye hasredenlere “üniversite tazminatı” adı altında Doçentler için 200, Profesörler için 300, Ord. Prof.lara 400 lira verilecekti (madde 32).

Asistanlık:

-Akademik kariyerin başlangıcı olan bu statüye göre asistanlar, kürsü başkanının teklifi, ilgili fakülte yönetim kurulunun onayı ve rektörün imzasıyla atanıyordu. Atanma işlemi

⁸ Üniversite tarihimiz hakkında beş ciltlik hacimli bir eser ortaya koymuş olan Emre Dölen, bu eserin beşinci cildinde 1946 tarihli üniversiteler kanunundaki profesörlüğü anlatırken maddi bir hataya düşmüştür. Şöyle ki Dölen, profesörlükle ilgili maddeleri yanlış anlamasından ve kavramasından ötürü, “üniversite doçentliği”nin yanı sıra bir de “üniversite profesörlüğü” ihdas edildiğini sanarak profesörlüğün kadroya bağlı olmadığı yorumunu şöyle yapmıştır: “Kanunun getirdiği en önemli yenilik birer akademik unvan olan doçentlik ile profesörlüğün kadro koşulu ile ilişkisinin kesilmesi ve böylece bu unvanları kazanmaya hak edenlerin önünün açılmasıdır. Gereklî koşulları sağlayanlar ‘üniversite doçenti’ ve ‘üniversite profesörü’ unvanını kazanmakta ve daha sonra açık kadro bulunduğu takdirde bu kadrolara atanmaktadırlar. Akademik unvanların kadro koşuluna bağlanmış olması geçmişte önemli sıkıntılara neden olmuştur.” Bkz. Dölen, *age.*, s 65. Oysa Dölen’in 1946 üniversiteler kanununda profesörlükle ilgili olumlu bulduğu “üniversite profesörlüğü” formülü, ancak bu makalemizin konusu olan 115 sayılı kanunla 1960 yılında hayata geçecekti. Biz Dölen’i bu hataya sevk eden hususun ilgili maddedeki şu cümle olduğu kanısındayız: “Üniversite profesörleri, doçentler arasında tüzüğü gereğince seçilirler. Üniversite profesörlüğüne seçileceklerde...” Dölen, kanun metnindeki “üniversite profesörlüğüne” ibaresini “üniversite doçentliği” gibi zannetmiş olmalı ve buradan hareketle kadroya bağlı olmaksızın “üniversite profesörlüğü” unvanının ihdas edildiğini sanarak yanlışlığı düşmüştür.

tamamlandıktan 1 yıl sonra yine kürsü başkanının teklifi ve fakültenin yönetim kurulunun kararıyla asaleti tasdik olunuyordu (madde 38).

-Kanun, asistanlığı “üniversite öğretim mesleğinin tabii kaynağı” olarak görmekteydi (madde 39).

Disiplin İşleri:

-Öğretim üyelerinin disiplin konularındaki karar mercii üniversite senatoları idi (madde 45). Ancak, meslekten uzaklaştırmaya varan ağır cezalar için muhatap öğretim üyesi 10 gün içerisinde kararın düzeltilmesi amacıyla üniversitelerarası kurula başvurabilirdi. Nihai karar, bu kurula aitti (madde 47).

-Diğer yandan öğretim üyeleri hakkındaki suçlamalar dair “memurin muhakemat kanunu” işletilecekti. Buna göre rektör, üniversite bünyesinde iki soruşturmacı belirleyecek; soruşturmacıların belli bir süre içinde oluşturdukları rapor Milli Eğitim bakanlığı tarafından Danıştay’a ulaştırılacaktı. Danıştay’ın muhatap kişinin ya da kişilerin yargılanıp veya yargılanmayacağına dair kararına Danıştay genel kurulu nezdinde itiraz edilecekti (madde 49).

-Kanun koyucu, yukarıdaki sıraladığımız disiplin işlemlerine ilaveten şu hükme de yer vermekten kendini alamamıştı: “Üniversite öğretim mesleği üyeleri, bu kanunla yazılı sebep ve hükümler dışında görevlerinden çıkarılamazlar ve akademik unvanlarından mahrum edilemezler.” (madde 50).

Emeklilik:

-Kanun, Profesör ve Ordinaryüs Profesörler için bir emeklilik yaşı öngörmemişti. Sadece şu şartı istemişti: “Öğretim görevini yapabilecek durumda oldukları kabul olunanlar emeklilik bakımından yaş tahdidi hükümlerinden ayrı tutulurlar.” (madde 66).⁹

Üniversitelerarası Kurul:

Bu kanunun önemli bir yeniliği, üniversitelerarası kurul adıyla anılan bir üst organa yer vermesi idi. Bu kurulun varlığı, 1947-48 Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi (DTCF) olayları esnasında üniversitelerin bilimsel ve idari özerkliğini siyasi iktidara karşı savunulmasında önemli rol oynayacaktı. Söz konusu kurulun üyeleri arasında Milli Eğitim Bakanı, rektörler, dekanlar ve ayrıca her üniversite senatosunun seçtiği iki üye bulunmaktaydı. Bu kurul, özellikle öğretim üyeliği mesleğinden çıkarma gibi hassas bir konuda son itiraz mercii idi (madde 13).

⁹ 1946’ya dek öğretim üyelerinin emeklilik yaş hadlerini düzenleyen mevzuat, 3 Haziran 1930 tarih ve 1683 tarihli “mülki ve askeri tekaüt kanunu” idi. Bu kanuna göre öğretim üyeleri 65 yaşına değin çalışabilirlerdi. Ancak Bakanlar kurulunun yani siyasi iradenin takdiriyle birer yıl uzatılarak 70 yaşına kadar çalışma imkânı da bulunmaktaydı (*Resmî Gazete*, 11 Haziran 1930, Sayı 1517). Askeri ve mülki tekaüt kanununun bu hükmü, 1933’ten 1946’ya kadar uygulamasında zaman zaman eşit bir şekilde tatbik edilmediği yönünde eleştiri ve şikâyetlere konu olmuştu. Örneğin, Türkiye’de modern anlamda Farmakolojinin kurucusu olan Ord. Prof. Akil Muhtar Özden’in emeklilik konusunda başına geleni Dr. Adnan Adivar şu şekilde anlatmıştı: “Onun en kuvvetli ihtirasi hocalıktı. Derslerinde bulunanlar bilirler; öğretmek, karşısındakinin dimağına mutlaka bilgiler aşılma onu en çok bahtiyar eden bir amildi. Kitap yazmak, araştırmalarını neşretmek de diğer bir güzel ihtirasi idi... Memketimizde 1944 senesinde onu zamanın Maarif Vekâleti, hükümetin ‘müsavat üzere hareket’ kararına uyarak hocalıktan tekaüde sevk etti. İşte hocalığım Akil Muhtar’ın ruhunda ne kadar derin kökler salmış olduğunu o vakit hep anladık. O, laboratuvarından, talebesinden henüz değneğini kaka kaka yürüyecek bir yaşta ve bir sıhhat durumunda değil iken ayrılmış olduğu için, içinde kalan talim, kudret ve hevesinin kullanılacağı yer kalmadığını görmekle çok, pek çok üzüldü. Ertesi sene hükümet verdiği o meşhur ‘müsavat üzere hareket’ kararında sebat etmeyerek yaş haddine gelen bazılarını işlerinde bırakınca o bir kere daha yıkıldı.” Bkz. Muhtar Tevfikoğlu, *Akil Muhtar Özden*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayını, Ankara 1996, s. 25.

B. 1946 Kanunu'nun Uygulandığı Yıllar (1946-1960)

1946'dan 1950'ye

Üniversiteler Kanunu'nun 1946-1950 arası uygulandığı yıllarda iktidar partisi, bu kanunu çıkaran Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) idi. 1946 seçim sonuçlarına göre DP ana muhalefet partisi pozisyonuna yükselmişti. DP'nin, kanunun en uzun süre (1950-1960) uygulanması esnasında iktidar partisi olacağını da belirtmemiz gerekir.

İktidar partisi CHP, bu dört yılda Üniversiteler Kanunu'nda doğrudan bir değişikliğe gitmemiş, aşağıda anlatılacak olan DTCF olaylarında Milli Eğitim Bakanı kanunun kendisine tanıdığı yetkileri sonuna kadar kullanmakta ısrarlı olmuş ve buna ilaveten TBMM de DTCF olaylarında belirleyici bir rol oynamıştı. Diğer yandan yine aynı hükümet, Üniversiteler Kanunu'nun Profesörler ve Ordinaryüs Profesörlerin, emekliliklerine ilişkin düzenlemeyi değiştirmektense 1949'da çıkardığı Emekli Sandığı Kanunu'nda üniversite öğretim üyeleri için yaş sınırı getirmişti.

Üniversite Özerkliği ve DTCF Olayları

Kanunun çıkmasında yaklaşık 1 yıl sonra yakın tarihimize “DTCF olayları”¹⁰ olarak geçen gelişmeler, üniversite özerkliğinin iktidar partisi ve ana muhalefet partisi tarafından nasıl anlaşıldığını ve kavrandığını gösteren bir örnek olmuştur. DTCF'de Halkbilim kürsüsünden Pertev Naili Boratav, Sosyoloji kürsüsünden ise Niyazi Berkes ve Behice Boran hakkında “solculuk” suçlamasıyla 1947'nin sonlarından itibaren yeni Üniversiteler Kanunu'nun disiplin soruşturmasına ilişkin prosedürü başlatılır. Bu esnada dönemin Milli Eğitim Bakanı Reşat Şemsettin Sirer aktif bir rol oynayacaktı. Bu üç öğretim üyesi hakkında Ankara Üniversitesi Senatosu disiplin soruşturmasını tamamlayıp bu isimleri fakülteden ihraç edecekti. Bu durum karşısından Boratav, Berkes ve Boran da Üniversiteler Kanunu'nu gereğince bu tip işlemlerin son itiraz karar ve mercii olan üniversitelerarası kurula başvuracaklardı. Üniversitelerarası kurulun, İÜ'den ve İstanbul Teknik Üniversitesi'nden gelen üyeleri ise Ankara Üniversitesi Senatosu'nun bu kararını bozacak ve bu üç ismi fakültelerindeki kürsülerine iade edeceklerdi¹¹. Üniversitelerarası kurulun bu kararından sonra da bakan Reşat Şemsettin Sirer, bu üç öğretim üyesinin aleyhine faaliyetlerine devam etmiş, nihayetinde “solcu hocalar” meselesi TBMM'ye intikal etmişti. O günlerde TBMM'de görüşülmekte olan Ankara Üniversitesi kadrolarına ilişkin kanun görüşülürken Berkes, Boratav ve Boran'ın kadroları kaldırılıp bu isimler üniversiteden uzaklaştırılmışlardı.¹² TBMM'deki bu görüşmelerde yalnızca iki milletvekili (bağımsız milletvekili Adnan Adıvar ile DP'den ayrılan Sadık Aldoğan) meclisin vermiş olduğu kararı eleştirmişti.¹³

Emekli Sandığı Kanunu'nun Kabulüyle Beraber Üniversite Öğretim Üyelerinin Emeklilik Yaşına İlişkin Yeni Düzenleme (1949)

Yeni Üniversiteler Kanunu'nun öğretim üyelerinin emekliliğine ilişkin düzenlemesi 66. Madde'de tanzim edilmişti. Bu maddeye göre Profesör ve Ordinaryüs Profesörler, öğretim görevini yapabilecek durumda olduklarını kendi üniversite senatoları kabul ettiği takdirde yaş

¹⁰ Bu konuda Mete Çetık tarafından hazırlanan “Üniversitede Cadı Kazanı: 1948 DTCF Tasfiyesi ve Pertev Naili Boratav'ın Müdafası” adlı esere başvurulabilir.

¹¹ Mete Çetık, *Üniversitede Cadı Kazanı*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1998, s. 27.

¹² Üniversitelerarası kurulun bu kararından sonra da bakan Reşat Şemsettin Sirer, bu üç öğretim üyesinin aleyhine faaliyetlerine devam etmiş, nihayetinde “solcu hocalar” meselesi TBMM'ye intikal etmişti. O günlerde TBMM'de görüşülmekte olan Ankara Üniversitesi kadrolarına ilişkin kanun görüşülürken Berkes, Boratav ve Boran'ın kadroları kaldırılıp bu isimler üniversiteden uzaklaştırılmışlardı. Bu görüşmeler için bkz. Hirsch, *age.*, s. 1134-1203)

¹³ Bağımsız milletvekili Adnan Adıvar ile DP listesinden meclise girip daha sonra DP'den ihraç edilen Sadık Aldoğan, bu kararın yanlışlığı üzerine konuşurken üniversiteye dışarıdan müdahalenin yanlışlığı üzerinde durmuşlardı. Bkz. Hirsch, *age.*, s. 1134; 1195-1187;1200-1202).

sınırlamasına tabi değillerdi. 1946'dan önce ise 65 yaş emeklilik için bir sınır idi ancak bakanlar kurulu kararıyla birer yıldan 5 yılı geçmemek şartıyla 70 yaşına kadar üniversite öğretim üyeleri çalışabiliyorlardı.

1949'da CHP iktidarı, üniversite öğretim üyelerinin yaş hadlerini de belirleyecek olan Emekli Sandığı Kanunu hazırlıklarını ilerletmişti. İlgili kanunun hazırlıkları esnasında kamuoyuna sızan bilgilere göre üniversite öğretim üyeleri (Profesörler ve Ordinaryüs Profesörler dahil) 65+1 olarak öngörülüyor,¹⁴ ayrıca Milli Eğitim Bakanına 55 yaşın üstündeki öğretim üyelerini emekliliğe sevk etme yetkisi tanınıyordu.¹⁵ Bu sızan haberler karşısından zamanın İÜ rektörü ve Üniversiteler Kanunu'nun çıkmasında emeği olan Ord. Prof. Sıddık Sami Onar, kamuoyuna sızan bu hazırlıkların kaygı verici ve üniversite özerkliğine aykırı olduğunu savunmuştu¹⁶.

CHP iktidarının son yılında hazırlıkları uzun süren Emekli Sandığı Kanunu nihayet 8 Haziran 1949'da 5434 sayılı kanunla çıkmıştı. Bu kanunun, 40. Maddesinin (-b bendinde Profesör ve Ordinaryüs Profesörlerin, emeklilikleri şu şekilde düzenlenmişti: "Üniversite Ordinaryüs Profesör ve Profesörleri (65) yaşını doldurduktan sonra (70) yaşını geçmemek üzere vazifelerini yapabilecek durumda olmadıkları üniversite senatosunca belirtilinceye kadar çalışabilirler."¹⁷ Emekli Sandığı Kanunu'nun bu maddesi, Üniversiteler Kanunu'nun emekliliği düzenleyen 66. Maddesinde Profesör ve Ordinaryüs Profesörlere tanınan hakları geri almış oluyordu. Böylece, yeniden 1946 öncesinin emeklilik düzenlenmesine dönmüş oluyor, aradaki tek fark 1946 öncesinde bakanlar kuruluna verilen 5 yılı geçmemek üzere tanınan uzatma yetkisi bu sefer üniversite senatolarına bırakılıyordu.

DP İktidarında 4936'nın Uygulanması

1950-1954

DP kurulurken parti programında üniversite muhtariyetine yer verilmişti.¹⁸ DP 1950 seçimlerine girerken üniversite camiasında küçümsenmeyecek bir desteğe sahipti. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi (AÜSBF) öğretim üyelerinden Prof. Fethi Çelikbaş, Prof. Muhlis Ete ve Prof. Rıfki Salim Burçak DP listesinden aday olup seçilmişlerdi. 1950 seçimlerine girilirken DP çevrelerinde liderlik seviyesinde İÜ'nün eski rektörü Sıddık Sami Onar'ın cumhurbaşkanlığı bir ara düşünülmüştü.¹⁹ DP iktidara geldikten sonra üniversiteyle ilişkileri sıcak sayılabildi.

Ancak, DP iktidarı ile üniversite arasındaki bu balayı dönemi uzun sürmeyecekti. Nitekim 1954 seçimlerinden bir yıl önce kimi üniversite öğretim üyelerinin güncel politikaya karıştıkları iddiasıyla birlikte DP bunun önüne geçmek için üniversite kanununda değişikliğe gitmişti. DP 1954 seçimlerini ezici bir çoğunlukla kazandıktan hemen sonra üniversite öğretim üyelerini yakından ilgilendiren yasal düzenlemeler yapmıştı. DP iktidarı, Emekli Sandığı Kanunu'nda yaptığı değişiklik (21 Haziran 1954 tarih ve 6422 sayılı kanun) ile "bağlı buldukları teşkilat emrine alınmak suretiyle vazifeden uzaklaştırılacaklar hakkında kanun" (5 Temmuz 1954 tarih ve 6435 sayılı kanun) gibi iki yasal dayanakla öğretim üyelerini üniversiteden uzaklaştırmak

¹⁴ Ali Arslan bu hazırlıkların, Emekli Sandığı Kanunu'yla bağlantısını kurmadan basında çıkan bu haberleri vermekle yetinmişti Bkz. Arslan, *age.*, s. 211. Oysa bu hazırlıklar, Emekli Sandığı Kanunu'nun hazırlıklarıyla ilgiliydi. Nitekim "Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu" 8 Haziran 1949'de TBMM'de kabul edilecekti.

¹⁵ DP iktidarı zamanında Emekli Sandığı Kanunu 21 Haziran 1954 tarih ve 6422 sayılı kanunla değiştirilerek kurumlarınca yirmi beş yıl hizmet süresinden sonra personellerini emekliye sevk etme hakkı tanınmıştı. Ancak üniversite bu hükme dayanarak hiçbir akademisyeni 1954-60 arası kendi bünyesinden emekliye ayırmamıştı.

¹⁶ Arslan, *age.*, s. 11.

¹⁷ *Resmî Gazete*, 17 Haziran 1949, Sayı: 7235.

¹⁸ DP programının 39. Maddesinde bilimsel ve idari özerkliğin gerekliliğine vurgu yapmıştı. Bkz. Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Partiler 1859-1952*, Arba Yayınları, İstanbul 1995, s. 667.

¹⁹ Sıddık Sami Onar'ın DP genel başkanı Celal Bayar tarafından cumhurbaşkanı olarak düşünüldüğü hakkında bkz. Cihad Baban, *Politika Galerisi*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1970, s. 48-50.

hakkına sahip olmuştu. DP iktidarı, özellikle 1954 yılından itibaren üniversite öğretim üyelerine yönelik yaptırımlar için daha ziyade 6435 sayılı kanununu kullanmayı tercih etmiştir. Bu ise 1960 yılına değin DP iktidarı ile üniversite arasındaki ilişkileri gerginliğe sevk etmiştir. DP diğer yandan yeni kurulan iki üniversitede, üniversite muhtariyetini dışlayan statü belirlemiştir.

DP'nin Üniversiteler Kanunu'nu Değiştirmesi (21 Temmuz 1953 Tarih ve 6185 Sayılı Kanun)

DP iktidarı on yıllık iktidarı süresince sadece bir kere doğrudan 1946 Üniversiteler Kanunu'nda değişikliğe gitmişti. 1953 yılında aynı zamanda CHP'nin önde gelen isimlerinden olup Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi (AÜHF)'nde öğretim üyesi olan Prof. Nihat Erim ile İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi (İÜİF)'nden Prof. Şükrü Baban'ın Yeni Sabah gazetesinde iktidarı eleştiren yazıları dolayısıyla DP bu durumun önüne geçmek için önlemler düşünmeye başladı. Özellikle üniversite öğretim üyelerinin muhalefet lehine gazetelerde iktidar partisi icraatını eleştirmelerinin önüne geçmek ve siyasi hayatta aktif rol almalarının engellenmesi amacıyla 21 Temmuz 1953 tarih ve 6185 sayılı kanun DP çoğunluğu tarafından mecliste kabul edilmiştir.²⁰ Bu kanun, 1946 tarihli Üniversiteler Kanunu'nun "disiplin işleri" başlığı altındaki 46. Maddesinin "d fıkrası: üniversite öğretim mesleğinden çıkarma" fıkrasını şu şekilde değiştirmişti: "Üniversite öğretim mesleğinde kalmasına yer bırakmayacak kadar şeref ve haysiyet kırıcı bir suç işleyenlerle, siyasi teşekküllerde fiili vazife alanlar veya üçüncü maddenin (e) bendi hükmünün cevaz vermediği siyasi yayınlarda veya beyanlarda bulunanlar üniversite öğretim meslekinden çıkarılır."²¹ 1946 tarihli üniversite kanununun 3. Maddesi, üniversitelerin görevlerini sıralarken e-) fıkrasında şu ifadelerle yer vermişti: "Türk toplumunun genel seviyesini yükseltici bilim verilerini sözle ve yazıyla halka yaymak." Özellikle 1954'ten 1960'a kadar DP'nin icraatını eleştiren üniversite öğretim üyeleri, güncel siyasete karıştıkları yönündeki iktidar partisinin suçlamalarına karşı Üniversiteler Kanunu'nun az önce belirtilen maddesini savunmalarına dayanak yapmışlardı. Kanun değişikliği mecliste görüşülürken 1946-1948 arası dönemin Milli Eğitim bakanı olan Reşat Şemsettin Sırer, bu değişikliği eleştirerek üniversite hocasını siyasetten tümüyle koparmanın yanlış olduğunu savunmuştu. DPliler de CHPlilerin eleştirilerini samimiyetsiz bulduklarını ifade etmişlerdi. DPlilere göre kanundaki bu değişiklik üniversite muhtariyetini zedelemiyordu çünkü bu suçlamalarda bile üniversite senatoları ve üniversitelerarası kurul yetki sahibiydi. Dolayısıyla siyasi iktidarın bir müdahalesi söz konusu olmazdı²².

1954-1960: DP İktidarı ile Üniversite Arasındaki Muhtariyet Kavramı Etrafındaki Mücadele

Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu'nun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun (21 Haziran 1954 Tarih ve 6422 Sayılı Kanun)

DP'nin 1954 seçimlerinden hemen sonra çıkardığı bazı kanunlar²³ basında muhalefet partilerinde ve üniversite çevrelerinde, hatta parti içinde yoğun eleştirilerle karşılaşmıştı.²⁴ İşte bu

²⁰ Dönemin Milli Eğitim Bakanı Rıfık Salim Burçak'ın anılarında bu kanunun hazırlıkları ve meclisteki görüşülmesine dair ayrıntılı bilgi bulunmaktadır. Rıfık Salim Burçak, *On Yılın Anıları*, ? Ankara 1998, s. 158-166.

²¹ *Resmi Gazete*, 28 Temmuz 1953, Sayı: 8469. .

²² Arslan, *age.*, 219-220

²³ Bu kanunlar Kırşehir'in ilçe haline getirilmesi, seçim kanununda yapılan değişikliklerle seçimler öncesi muhalefet partilerinin konuşma haklarının kaldırılması, bakanlık emrine alınmak suretiyle görevden uzaklaştırmayı öngören kanun ve son olarak Emekli Sandığı Kanunu'nda değişikliğe gidilerek yirmi beş hizmet yılını dolduran yargı mensupları dâhil memurların kurumlarınca emekliye sevk edilmesine cevaz veren kanun.

²⁴ Bu kanunlara yönelik tepkiler için bkz. Akın Simav, *Turan Güneş'in Siyasal Kavgaaları*, Agora Yayınları, İstanbul 2009, s. 13-33; Turan Güneş, *Türk Demokrasininin Analizi*, Agora Yayınları, İstanbul 2009, s. 252-253, 257-260; Burçak, *age.*, s. 222-226; Metin Toker, *İsmet Paşa'yla 10 Yıl, C. I: (1954-1957)*, Akis Yayınları, Ankara 1966, s. 15-

kanunlardan üniversiteyi ilgilendirenlerden ilki 6422 sayılı kanundu. Kanuna göre yirmi beş hizmet yılını dolduranlar, kurumlarınca gerekli görüldüğü takdirde emekliye sevk edilebileceklerdi. Kanun, yüksek yargı organlarının mensuplarını da kapsamakta idi. Ayrıca bu kanuna göre bu işlemlerin iptali için yargıya da başvurulamayacaktı²⁵.

“Bağlı Buldukları Teşkilat Emrine Alınmak Suretiyle Vazifeden Uzaklaştırılacaklar Hakkında Kanun (5 Temmuz 1954 Tarih ve 6435 Sayılı Kanun)”

DP 1954 yılından 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi'ne kadar, kimi öğretim üyeleri için bu kanunu²⁶ tatbik etmiştir. DP doğrudan Üniversiteler Kanunu'nda “muhtariyeti” zedeleyen kanun değişikliğine gitmemiştir. Bakanlık emrine alınmak suretiyle görevden uzaklaştırma imkânını Millî Eğitim Bakanlığı'nın kişiliğinde hükümete yetki veren bu kanun, altı yıl boyunca dört öğretim üyesine uygulanmıştır.

Bunlardan birincisi, AÜHF Anayasa hukuku öğretim üyesi Prof. Dr. Bülent Nuri Esen 1954 yılının son baharında Türkiye'deki mevcut siyasi rejimin demokrasi değil *kakokrasi* olarak nitelendirdiği yönünde demec vermişti. Esen'in bu demeci üzerine dönemin Millî Eğitim Bakanı Celal Yardımcı AÜ senatosundan ilgili olaya ilişkin mütalaa istemiş; bunun üzerine AÜ senatosu mütalaa Esen'in görevden alınmasını gerektiren bir neden görmediğini vurgulamıştı. Ancak bakan Yardımcı, senatonun bu kararına rağmen, ilgili kanunun kendisine verdiği yetkiyi kullanarak Esen'i görevinden almıştı. Beş ay sonra yani 1955 yılının şubat ayında Esen, görevine iade edilecekti²⁷. Esen olayıyla, 1946 tarihli Üniversiteler Kanunu'nun kabulünden sonra Üniversiteler Kanunu'ndaki mekanizma işletilmeksizin 6435 sayılı kanunun verdiği imkânla bir öğretim üyesini kürsüsünden uzaklaştırılması olayı gerçekleşmişti. Bundan dolayı Esen vakası, o günlerin kamuoyunu meşgul etmişti.

İÜ İktisat Fakültesi öğretim üyelerinden Doç. Dr. Osman Okyar 6435 sayılı kanunun uygulandığı ikinci isim olmuştur. Okyar 1955 yılında DP'nin izlediği iktisat politikalarını bir gazetede eleştirmişti. Ardından Millî Eğitim Bakanlığı harekete geçmiş, İÜ senatosundan görüş istemiştir. İÜ senatosunun görüşünü 1946 tarihli Üniversiteler Kanunu'nun hazırlanmasında emeği geçen İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi (İÜHF) idare hukuku Ordinaryüs Profesörü Sıddık Sami Onar bu görüşü kaleme almıştı.²⁸

Siyasî hayatımızda “SBF dekanı Turhan Feyzioğlu hadisesi” anılan gelişme 6435 sayılı kanunun üçüncü uygulananı örneği idi. 1954 seçimlerinden hemen önce SBF'nin başta Turhan Feyzioğlu, Aydın Yalçın olmak üzere genç öğretim üyelerince *Forum* adıyla on beş günde bir çıkan bir dergi yayın hayatına başlamıştı. Forum dergisi, yayın hayatında gittikçe DP hükümetine

25; Mustafa Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, Phoenix Yayınları, Ankara 2004, s. 266-268; Cem Eroğul, *Demokrat Parti*, İmge Yayınları, Ankara 2003, s. 164-171.

²⁵ Kanun için bkz. *Resmî Gazete*, 23 Kasım 1954, Sayı: 8749.

²⁶ Kanun için bkz. *Resmî Gazete*, 25 Haziran 1954, Sayı: 8738. Taner Timur, Türkiye'de üniversiteler üzerine yazdığı bir kitapta 6435 sayılı kanunu üniversiteler kanununda yapılan bir değişiklik sanmış ve kanunun çıkış tarihini yanlış olarak 1956 göstermiştir. Taner Timur, *Toplumsal Değişme ve Üniversiteler*, İmge yayınları, Ankara 2000, s.250.

²⁷ Tarık Zafer Tunaya, *Siyasi Müesseseler ve Anayasa Hukuku*, Sulhi Garan matbaası, 2. Baskı, İstanbul 1969, s. 166-167.

²⁸ “Makalenin günlük politikaya temas ettiği doğrudur. Fakat... esas teşkilat ve idare hukuku, iktisat ve maliye gibi ilimler de günün anayasa ve idare siyaseti ile, iktisadî ve malî meseleleri ile meşgul olmak ve bunların aktüel hadiselerini, bu hadiselerin memleket dahilindeki inikalarını ve seyirlerini takip ve tenkit etmek ve bu husustaki kanaatlerini açıklamak suretiyle bu mevzuların gelişmesine ve memlekette en iyi bir şekilde tatbiklerine çalışmakla mükellefler. Üniversite reformunu icap ettiren en mühim amil Darülfünun'un aktüel meselelerle ve bilhassa memleket meseleleriyle meşgul olmayarak, sadece ilmin mütearife haline gelmiş, donmuş esasları içinde kalmasıdır. Serdettiği kanaatten dolayı bir profesörü muahaze etmeye üniversite teamülleri müsait değildir. Binaenaleyh üniversite öğretim üyelerinin memleket hadiselerini kendi bilgi ve kanaatleri dahilinde tetkik ve neşretmeleri üniversiteler kanununun 3. Maddesinin (e) bendine muhalif değil bilakis bu kanunun hükmü ve üniversitenin mahireti ve tabii fonksiyonu icabıdır.” Tunaya, *Siyasi Müesseseler*, s.168-169.

muhafif bir platforma dönüşmüştü. Bundan dolayı Millî Eğitim Bakanı tarafından Forum dergisini çıkaran ekip uyarılmıştı. İşte böyle bir ortamda 1956-1957 akademik yılının açış konuşmasında SBF Dekanı Feyzioğlu “kötü olduğunu bildiği hareketlere fetva veren, nabza göre şerbet sunan sözde münevver olmayınız.” diyerek SBF öğrencilerine seslenmiş, ardından konuşmasının bir yerinde Forum dergisini beraber çıkardığı SBF iktisat Doçenti Aydın Yalçın’ın fakülte ve üniversite senatosu aşamalarını geçtiği halde bir buçuk yıldan beri üçlü kararname gerektiren (Millî Eğitim Bakanı, Başbakan ve Cumhurbaşkanı’nın imzası) profesörlüğünün onaylanmamasını eleştirmişti. Feyzioğlu’nun bu konuşması üzerine aynı üniversiteden bir doçentle gazete köşelerinde polemige girmesini günlük siyasete karışma sayan Millî Eğitim Bakanlığı harekete geçmiş, Feyzioğlu’nun “günlük siyasete karıştığı”nı öne sürerek bakanlık emrine alınması için gerekli prosedürü başlatmış AÜ senatosundan konuya ilişkin mütalaasını istemişti. AÜ senatosu, bakanlık emrine alınmayı gerektiren bir husus görmediğini mütalaasında belirtmesine karşın, Millî Eğitim Bakanı, Feyzioğlu’nu bakanlık emrine almak suretiyle hem makamından hem de kürsüsünden uzaklaştırmış oluyordu. Feyzioğlu, bakanlığın bu tasarrufu üzerine istifasını açıklayacak, ardından da hepsi Forum dergisinden başta Aydın Yalçın olmak üzere arkadaşları fakültelerinden istifa edeceklerdi²⁹.

1957 seçimlerinden sonra DP iktidarı, meclis iç tüzüğünün kimi maddelerini değiştirmiş ve bu gelişme o günlerde kamuoyunu meşgul etmişti. Gazetecilerin meclis iç tüzüğü değişikliği hakkındaki sorularını cevaplayan İÜ Hukuk Fakültesi Anayasa Hukuku Profesörü Hüseyin Nail Kubalı söz konusu değişikliğin anayasaya ve basın özgürlüğüne aykırı olduğu yorumunu yapmıştı. Kubalı’nın basına verdiği bu demeç üzerine, Millî Eğitim Bakanlığı harekete geçerek İÜ senatosundan konu hakkında görüş bildirmesini istemişti. Senato, oybirliğiyle Kubalı’nın bakanlık emrine alınmasını gerektirecek faaliyetinin olmadığına karar vermişti. Bu karşın, Millî Eğitim Bakanı, Prof. Kubalı’yı bakanlık emrine alarak görevinden uzaklaştırmıştı. Bundan sonraki gelişmeler ise üniversite gençliği, muhafif basın ve muhalefet partileri “Kubalı Olayı” ile yakından ilgilenmişler ve siyasî gündemi bir süre bu olay belirlemişti. Kubalı, görevinden uzaklaştırılmasından iki ay sonra Bülent Nuri Esen örneğinde olduğu üzere bakanlık tarafından görevine tekrar iade edilmişti³⁰. Kubalı’nın göreve iadesinden sonra basına verdiği ilk demeç, yeniden tartışmalara yol açmıştı. Kubalı, öyle diyordu: “... Vazifeme iade edilişim, mütehavvil politika cereyanlarının daima dışında kalmak suretiyle yıllardan beri tuttuğum mutlak surette tarafsız, hasbi ve hayırhahane davranışta zerrece bir değişikliğe sebep olmayacaktı. Bugünkü siyasî, iktisadî ve içtimai güçlüklerimizi artırdığı veya artıracığı kanaatine vardığım her yeni karar ve tedbir karşısında mevkiimin, unvanım ve vicdanımın bana emrelediği normal ve meşru vazifeyi en ufak bir yılgınlık eseri göstermeden ifaya devam edeceğim tabiidir.”³¹ Bu demeç üzerine üniversite senatosu, Kubalı’ya disiplin yönetmeliğine dayanarak bir ay süreyle derslere girmesini yasaklamıştı. Bir aylık yasağın bitmesinden sonra Prof. Kubalı tekrar kürsüsüne dönmüştü³².

1960 yılının bahar ayında DP iktidarı ile ana muhalefet partisi CHP arasındaki ilişkiler gerginliğini korurken, DP meclis tahkikat komisyonunun kurulmasına karar vermiş, kısa bir süre sonra ise bu komisyona kimi yetkileri veren “selahiyet kanunu” çıkarmıştı. Bu selahiyet kanunu büyük tartışmalara yol açmış, anayasaya aykırılığı hakkında CHP muhalefeti, muhafif basın ve içlerinde Kubalı ve Tarık Zafer Tunaya gibi anayasa hukukçuları tarafından anayasaya aykırılığı ısrarla vurgulanmıştır³³.

²⁹ Tunaya, *Siyasi Müesseseler*, s. 169-171. Taner Timur, Feyzioğlu’nun görevinden uzaklaştırılmasının asıl sebebinin Forum dergisinin DP’ye muhafif bir yayın çizgisi izlemesi olduğunu söyleyerek isabetli bir yorum yapmıştı. Timur, *age.*, s. 421.

³⁰ Tunaya, *Siyasi Müesseseler*, s. 172-180.

³¹ Tunaya, *Siyasi Müesseseler*, s. 180.

³² Tunaya, *Siyasi Müesseseler*, s. 180.

³³ Tunaya, *Siyasi Müesseseler*, s. 181

1946 Üniversiteler Kanunu'nun Tatbikatında Ortaya Çıkan Sorunlar

1954 seçimlerinden hemen sonra DP iktidarı tarafından çıkarılan 6435 sayılı kanun ile üniversite DP arasında “üniversite muhtariyeti” çerçevesinde 1960’a kadar sürüp giden bir mücadele başlamıştı. Gündemi, bu mücadelenin değişik örnekleri ve görüntüleri işgal etmekteydi. Bundan dolayı, 4836 sayılı kanunun tatbikatındaki özellikle doçentleri ve asistanları mağdur eden aksaklık ve eksiklikler, gündemin ön sıralarına gelemiyordu.³⁴ Ancak zaman zaman üniversitenin genç unsurlarını ilgilendiren mevzular, siyasi iktidarca fark edilmemiş de değildi. Örneğin DP iktidarı, üniversitede asistan kadrosunda olup doçentlik sınavına girip bu sınavı başarıyla geçtikten sonra doçent unvanını alan ama doçentlik kadrosu olmadığı için atanamayanların mağduriyetlerini kısmen hafifletmek için Üniversiteler Kanunu’nda küçük bir değişikliğe gitmişti. Bu kanun, 7017 sayılı ve 17 Haziran 1957 tarihli idi³⁵. 7017 sayılı kanuna göre doçentlik sınavını başarıyla verip doçent unvanını alanlar kadrosuzluk sebebiyle doçentlik kadrosuna atanmadıkları süre içinde yani “eylemsiz doçent” durumunda olanlara her ay yüz elli lira üniversite tazminatı alacaklardı³⁶. 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi’nden kısa bir süre önce Başbakan Adnan Menderes, çıktığı yurt gezisinde Turgutlu’da yaptığı konuşmada üniversite muhtariyeti mücadelesi yaptıklarını iddia edenlere karşı, üniversitenin kendi bünyesinde demokratik işleyişin olmadığını doçent ve asistanların mağdur olduklarını vurgulamıştı.³⁷

2. Bölüm: 115 Sayılı Kanun

27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi ve 115 Sayılı Kanun

27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi’nden bir gün sonra Ankara’ya çağırılan İÜ Hukuk Fakültesi’nden yedi kişilik bir heyet (Sıddık Sami Onar, Hüseyin Nail Kubalı, Tarık Zafer Tunaya, Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, Ragıp Sarıca, Lütfü Duran, İsmet Giritli), ihtilalin meşruluğu hakkında bir rapor hazırlamış³⁸ ve aynı heyet ihtilalin lideri Cemal Gürsel tarafından yeni bir anayasayı hazırlamakla görevlendirilmişti³⁹. 27 Mayıs’ın ilk günlerinde kurumsal olarak üniversite ve üniversite gençliği ile iktidara gelen Milli Birlik Komitesi (MBK)’nin arasındaki ilişkiler sıcaktı⁴⁰.

³⁴ Örneğin Turhan Feyzioğlu’nun görevden alınmasıyla sonuçlanan hadiseler esnasında DTCF’de doçent olan Mehmet Altay Köymen, yazdığı makalelerde siyasi iktidara karşı üniversite muhtariyetinin savunulmasına itirazı olmadığını ancak diğer yandan 4936 sayılı kanunun üniversitenin genç elemanları için ortaya çıkardığı özlük haklarına ve akademik kariyerlerinde yükselmelerine ilişkin meselelerin konuşulması gerektiğini, gündemin ilk sıralarını işgal etmesi gerektiğini savunmaktaydı. Doçent Köymen’in bu minvaldeki görüşleri için bkz. Mehmet Altay Köymen, “Bir Fakültede Yapılan Açılış Merasimi; İşte Muhtar Üniversite; Köymen’in Siyasal Bilgiler Fakültesi Dekanına Cevabı”, *Toplu Makaleler*, C. III, Haz.: Sinan Tarıfçı-Kerim Köksal Kaya, TTK, Ankara 2018, s. 181-185, 187-180, 197-202. Ayrıca Doçent Köymen’in içerikte 1950’li yıllarda şu makalelerine de bakılabilir: Mehmet Altay Köymen, “Bir Doçentin Mektubu Üniversitedeki Çeşitli Klikler”, “Üniversiteler Islaha Muhtaç mıdır?”, “Üniversiteler Nasıl Islah Edilebilir?”, *Toplu Makaleler*, C. III, Haz.: Sinan Tarıfçı-Kerim Köksal Kaya, TTK, Ankara 2018, s. 153-154, 154-158, 167-172.

³⁵ Kanunun metni için bkz. *Resmî Gazete*, 24 Haziran 1957, Sayı: 9641.

³⁶ Bu tip mağduriyetlere örnek olarak Şerafettin Turan’ın anılarında geniş bilgi mevcuttur. Turan DTCF’de görev yapmaktayken 1956 yılında doçent unvanını almış ancak kadro bulunmamasından ötürü “eylemsiz doçentliğe” geçememişti. Turan, kendi kürsüsünde Doçent Bahaeddin Ögel’in de benzer bir mağduriyeti yaşadığını hatırlıyordu. Turan, kadro bulmak ümidiyle bir ara İÜEF’ye geçmek istemişti. Turan, anılarında Danıştay’ın bu konudaki eylemsiz doçentlerin mağduriyetlerini gideren bir karar alarak rahatladıklarını belirtiyordu. Bu noktada, Turan’ın 7017 sayılı kanun ile mağduriyetlerin hafifletildiğini unuttuğunu görüyoruz. Çünkü 7015 sayılı kanun bu noktada belirleyici idi. Turan, *age.*, s. 233-238. Bu arada Turan, doçentlik kadrosuna ancak 1959 yılında atanabilmişti.

³⁷ “Hürriyetten, haktan, hukuktan bahsederler. Bir defa hürriyeti üniversitenin içinde kendi aralarında yok etmişlerdir. Geçip mevkileri almışlar, geriden gelenlere, doçentlere, asistanlara itiraz hakkı dahi bırakmamışlardır. Bütün seyahatler ve imtiyazlar, terfiler vesaire kendi taraftarlarına mahsus kararları istinafsız, temyizsiz bu mu hürriyet? Bu mu hak? Bu mu hukuk?” Burçak, *age.*, s. 732-733.

³⁸ Ömer Sami Coşar – Abdi İpekçi, *Ihtilalin İç Yüzü*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2021, s. 199, 209, 210.

³⁹ Coşar-İpekçi, *age.*, s. 210-211.

⁴⁰ Arslan, *age.*, s. 316-322

27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi'ni gerçekleştiren ve 1960 öncesinde ordu içindeki gizli örgütün iktidarı ele aldıktan sonra üniversiteye ilişkin reform niyetleri bulunmaktaydı.⁴¹ MBK üyelerinin büyük bir kısmı, general rütbesinde olmayan genç subaylardan oluşmaktaydı. Zaten 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi de hiyerarşi dışı bir hareketti. MBK'nin de özellikle genç üyeleri iktidarda bir süre kalmak, Türkiye için gerekli gördükleri kimi reformları gerçekleştirmek istiyorlardı.⁴²

MBK'nin ilk önemli reform hareketi, silahlı kuvvetlerin gençleştirilmesine yönelik tasfiye hareketiydi. Ordudaki mevcut generallerin büyük bir kısmı emekliye sevk edilmişti⁴³. MBK aynı günlerde 1960 öncesinde çok tartışılan iktisadi planlama konusunda son noktayı koymuş ve 1960'ın Eylül ayında Devlet Planlama Teşkilatı'nı kurmuştu.⁴⁴

115 Sayılı Kanun'un Hazırlanması

27 Mayıs Askeri Darbesi'nden kısa bir süre sonra İÜ bünyesinde görev yapan ve Tıp, Edebiyat ve Hukuk Fakültelerinin doçentlerinin katılımı ile 4936 sayılı kanunun özellikle doçentlerin haklarını yeniden düzenlemesi ilkesine göre değiştirilmesi doğrultusunda senatoya başvurulmuştu⁴⁵. Aynı günlerde İÜ Edebiyat Fakültesi'nden Doçent Nurettin Şazi Kösemihal, 25 Temmuz 1960 tarihinde rektör Sıddık Sami Onar'a yazdığı mektupta mevcut 4936 sayılı kanunu eleştirmiş, bu kanunun değiştirilmesi gerektiğine vurgu yapmış ve özellikle üniversite bünyesinde kimi profesörlerin ve ordinaryüslerin kurdukları "klik"lerin doçentlerin önlerini kestiğini savunmuştu⁴⁶. İÜ Edebiyat Fakültesi'nden Kösemihal'den sonra aynı fakültenin doçentleri basına Kösemihal'in şikâyetlerini destekleyen bir basın açıklaması yapmışlardı⁴⁷. Tıp Fakültesi'nde ise beş doçent ve iki asistandan oluşan bir "anket komisyonu" kurulmuştu.⁴⁸ Anket komisyonu yedi bölüm ve seksen bir sorudan oluşan bir anket formu hazırlayıp bunlardan bin üç yüz tane dağıtmıştı. Gelen cevaplardan Üniversiteler Kanunu'nun değiştirilmesine ilişkin soruya katılımcıların yüzde doksanı evet cevabı vermişti. Ordinaryüs unvanının gerekli olup olmadığı sorusuna gelen cevapların yüzde doksanı hayır idi. Dekan ve fakülte yönetim kurulunun seçiminde doçentlerin katılımının artmasına ilişkin soru ile rektörlük seçimlerinde bütün öğretim üyelerinin katılmasının uygun olup olmadığı şeklindeki soruya yüzde doksan evet cevabı vermiştir. Kürsü kurulları adı altında yeni bir akademik organın gerekli olduğuna inanların oranı yüzde seksen idi. Asistanların fakülte genel kurulunda temsil edilmelerine sıcak bakılmasının

⁴¹ 27 Mayıs öncesi ordu içinde kurulan gizli örgüte katılan ve askeri darbe sonrasında MBK üyesi olan Orhan Erkanlı anılarında, 27 Mayıs öncesi yazılı olmayan bir programa sahip olduklarını belirtmişti. Bu programın 10. Maddesinde şöyle bir reform maddesi vardı: "Silahlı kuvvetler, üniversite, basın, devlet teşkilatı gibi temel müesseselerden başlanmak üzere, kamu hizmeti gören bütün kuruluşlar, re organizasyona tabi tutulacak." (Erkanlı, 1972, 15).

⁴² Özdağ, *age.*, s. 281-283. Coşar-İpekçi'nin kitabında iktidarda bir süre kalmak ve bazı reformları gerçekleştirmek isteyen MBK içindeki gruba "icraatçı grup" adı verilmişti. Coşar-İpekçi, *age.*, s. 353. Devlet Planlama Teşkilatı'nın kurulması, MBK'deki bölünmeden sonra da çıkarılan iki önemli reform vardı. Bunlardan ilki sağlık hizmetlerinin sosyalleştirilmesi hakkındaki kanundu. Son önemli bir kanun, gazete patronlarının muhalefetine rağmen çıkarılan ve gazete çalışanlarının ekonomik ve sosyal haklarını genişleten 212 numaralı kanundu. Bu kanun, gazete sahipleri tarafından tepkiyle karşılanmış, gazeteler bir iki gün basılmamıştı. 212 numaralı bu kanun ve sonuçları için bkz. Hıfzı Topuz, *100 Soruda Türk Basın Tarihi*, Gerçek Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 1996, s. 121-124. Bu kanunla MBK, gazetecilere olan sempatisini göstermiş oluyordu. Çünkü "ihtilin başından beri komite ile birlikte olan üniversite, basın ve gençlik gibi kuvvetlerin" değerini MBK takdir etmişti. bkz Coşar-İpekçi, *age.*, s. 353.

⁴³ Özdağ, *age.*, s. 297-312; Coşar-İpekçi, *age.*, s. 263-266; Erkanlı, *age.*, s.36-43.

⁴⁴ Özdağ, *age.*, s. 293-296; Orhan Erkanlı anılarında 1960 öncesinde darbe sonrasında yürürlüğe konacak reformları arasında 8. Maddeye göre bir planlama teşkilatının kurulmasını da öngördüklerini yazmıştı Erkanlı, *age.*, s. 14.

⁴⁵ Arslan, *age.*, s. 322-323.

⁴⁶ Özdağ, *age.*, s. 355.

⁴⁷ Özdağ, *age.*, s. 356.

⁴⁸ Arslan, *age.*, s. 322-323; Bu anket komisyonunun üyeleri Sami Zan, Ali Kızıltan, Aziz Ergin, Cavit Ener, Faik Gülcür, Ayhan Çilesiz, Necmettin Işlı'dan oluşmaktaydı Özdağ, *age.*, s. 356. Doçent Cihat Aboğlu da "147"ler meselesinde kendisine yönelik suçlamaları yalanlarken asıl yaptığı işin 115 sayılı kanun hakkında kendisine danışılmak üzere Ankara'ya gitmesi olduğunu söylemişti o halde bu listeye Aboğlu'nu da dahil edebiliriz. Bkz. *147'ler Meselesi: Beyaz Kitap*, Sermet Matbaası, İstanbul 1962, s. 279-282.

oranı yüzde yetmiş idi.⁴⁹ Anketi düzenleyen komisyon üyeleri MBK üyelerine yazdıkları gizli bir mektupta anket sonuçlarına göre gerekli olan kapsamlı bir Üniversiteler Kanunu değişikliği için MBK'nin yardımını istemişlerdir⁵⁰. Onlara göre bu kapsamlı kanun değişikliği sivil yönetime geçişten sonra mümkün olmayabilirdi⁵¹. Anket komisyonu üyeleri söz konusu mektuplarında kanun değişikliği isteklerini profesör ve ordinaryüslerin içinde bulunduğu kimi “klik”lerin çıkarlarına ters düştüğünü de savunuyorlardı.⁵²

Anket komisyonunun görüşlerini büyük ölçüde dikkate alan ve MBK'nin sosyal işler komisyonunun üyesi olan İrfan Solmazer, kanun tasarısını kısa sürede hazırlayarak MBK'ye sunmuş, burada da uzun uzadıya görüşülmeksizin kabul edilmişti⁵³. 115 sayılı kanunun çıkmasından sonra AÜ senatosu, İTÜ ve Ege Üniversitesi (EÜ) senatosu yaptıkları toplantı sonrasında bu kapsamlı kanun değişikliğinin üniversitelerin yetkili kurullarının görüşü alınmadan, danışılmadan gerçekleştirilmesinin üniversite özerkliğine aykırı olduğu görüşünü savunmuşlardır⁵⁴.

Kanunun Gerekçesi⁵⁵

- Kanunun kabulü üzerinden on beş yıla yakın bir zaman geçti. Bu süre zarfında üniversitelerin geliştiği, yeni üniversiteler ve fakültelerin açıldığı, bundan dolayı da “Üniversiteler Kanunu'nun daha işler bir hale gelmesi için” bu kapsamlı kanun değişikliğinin gereklilik haline geldiği savunulmuştur.

- Kanun gerekçesinden diğer yandan üniversite özerkliğinin “daha da genişletilerek Millî Eğitim Bakanının (üniversitelerin başı) olduğu hususundaki hüküm”ün kaldırılması lüzumuna işaret edilmişti.

- Üniversitelerde hem akademik hem de öğretim görevlerine yeterince önem vermeyen ve bu faaliyetleri ciddiye almayan öğretim üyelerinin olduğu tespitine yer verilmişti.

- Doçentlerin öğretim üyesi sıfatını taşımasına rağmen, üniversite ve fakülte yönetimlerinde sınırlı bir rollerinin olduğu gözleminde bulunulmuştu.

- Gerekçe, kürsü profesörlerinin “adeta mesuliyetsiz bir şekilde” kürsülerinde hâkimiyetlerini kurlmalarının önünde bir engel olmadığını, bunun ise şu olumsuz sonuca vardığını dile getirmişti:

⁴⁹ Bu anketin içeriği için bkz. Arslan, *age.*, s. 324.

⁵⁰ Özdağ, *age.*, s. 357.

⁵¹ Özdağ, *age.*, s. 357.

⁵² “Bizler esasın, ruhun, fikrin, temelin, görüşün değişmesini istiyoruz. Bunu onlar da biliyorlar fakat hiç bilmemezlikten geliyorlar. Çünkü yıkılma tehlikesine maruz olan, kendi dükalıkları, rahatları ve menfaatleridir. Hiç kendi elleriyle bunları kaldırıp, adil bir sistem kurmaya razı olmalarına imkân var mıdır?” Bkz. Özdağ, *age.*, s. 357.

⁵³ Kanunun metni için bkz. *Resmî Gazete*, 28 Ekim 1960, Sayı: 10641. Orhan Erkanlı, anılarında 114 ve 115 sayılı kanunların MBK huzuruna nasıl geldiğini, nasıl hazırlandığını ve nasıl görüşüldüğünü şöyle anlatıyordu: “Üniversite sorunu hallinde; hocası ve talebesiyle, üniversite mensuplarıyla iş birliği yapılmasından daha tabii bir tutumumuz olamazdı. Komite içinden bir grup arkadaşımız bu konuyla vazifelendirildi. Profesörler ve talebelerle bir seri toplantılar, görüşmeler yapıldı, bu hazırlıklar aylarca devam etti. Neticede iki kanunla üniversitenin öğretim üyeleri, işleyiş tarzı, ilmi ve sosyal yönleriyle düzeltilebileceği kanaatine varıldı. Kanun tasarıları üniversite içinde teşkil eden bir heyet tarafından hazırlandı. Bu çalışmalara kimlerin katıldığını, neler yaptıklarını açıklamak bana düşmez, kendileri sanırım ki bu hizmetlerini inkâr etmezler. Kanun tasarıları doğrusu komitede usulen müzakere edildi, konu bizim ihtisasımızın, bilgimizin dışında olduğundan ve hazırlayanlara tam güvenle inandığımızdan süratle kanunlaştı. Bkz. Erkanlı, *age.*, s. 44. Kanunun MBK içindeki görüşmeleri için bkz. *TC. MBK Genel Kurul Toplantısı*, C. II, s. 38-59.

⁵⁴ Arslan, *age.*, s. 326.

⁵⁵ “Solmazer İrfan'ım, 4936 sayılı üniversiteler kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve bu kanuna bazı maddeler eklenmesi hakkında kanun teklifi ve sosyal işler ve iktisat komisyonları raporlar: S. Sayısı: 114”, *TC. MBK Genel Kurul Toplantısı*, C. II.

“Böylece genç elemanların yetişmesi ve kendi alanlarında bilimsel hürriyet içinde çalışmaları aksamıştır.”

- Kanun gerekçesinde, kanunun hazırlanmasında dikkate alınan üniversitelerde özellikle doçentlerin görüşlerini yansıtan “ilmî bir anket”in neticeleri dikkate alınarak doçentlerin veya genç öğretim üyelerinin üniversite ve fakülte yönetimleri ile bilimsel çalışmaların yönetimine daha geniş ölçüde katılmaları zorunluluğu kendini göstermiştir.

- Osmanlı’dan Cumhuriyet’e intikal eden “müderreslik”, 1933’ten sonra ise “ordinaryüs profesörlük” unvanının Batı ülkelerinin çoğunda bulunmadığı, bu unvanın özellikle üniversite dışında serbest mesleklerde çalışan bu unvanı reklam aracı olarak kullandıkları görüldüğü tespitine yer verilmişti.

- Üniversite öğretim üyeleri artık “üniversite profesörü” ve “üniversite doçenti” olarak ikiye ayrılmış oluyordu.

- Gerekçede akademik şemada “kursü kurulları” diye yeni bir kurul ortaya çıkıyordu. Kursünün başına, fakülte profesörler kurulunca seçilecek bir profesör bulunacak ve unvanı da “kursü profesörü” olacak. Bu unvanın üniversite dışında kullanılması yasaklanacaktı.

- Profesörler ve doçentler, kendilerine tanınan saatler içinde dışarıda çalışabilecekler ancak bu esnada unvanlarını reklam aracı olarak kullanamayacaklardı.

- Üniversite öğretim üyelerinin özellikle yıl içindeki bilimsel faaliyetlerinin denetimi için rektör ve dekanlara bu bilimsel faaliyetleri açık bir arşiv halinde bulundurma görevi veriliyordu. Dolayısıyla bilimsel faaliyetlerin ne ölçüde tatminkâr bir şekilde icra edilip edilmediğinden dekanlar ve rektörler sorumluluk alacaklardı.

- Gerekçede, üniversiteler üzerindeki yürütme organının yani Millî Eğitim Bakanının üniversiteyi denetleme durumu sadece üniversitelerarası kurulun ve senato kararların Millî Eğitim Bakanlığı’na gönderilmiş olmasıyla sınırlandırılıyordu. Millî Eğitim Bakanının bu kararlara itiraz hak ve yetkisi olmayacaktı.

- Gerekçe, doçentlikte profesörlük için gerekli olan süreyi doldurup da profesörlük kadrosu olmadığı için yani kadrosuzluk nedeniyle profesör olamayanlara bir imkân getirilmesi gerekliliğine işaret etmişti. Çünkü kadrosuzluk yüzünden kimi fakültelerde on hatta on beş yıl profesör kadrosu bekleyenlerin yanında kimi fakültelerde ise kadro imkânları geniş olduğu için doçentler hemen profesörlük kadrosuna geçebilmekteydi. Bu gözlemi yapan kanun gerekçesinde önerilen çözüm, profesörlük unvanının kazanılmasını kadroya bağlamamak olarak görüyordu.

- Doçentlik ve profesörlük için yabancı dil sınavları sonuçlarına itiraz etmeyi kolaylaştıracak sınav evrakı görülebilecekti.

- Yurtdışına çıkışlarda, özellikle genç öğretim üyeleri aleyhine adaletsiz durumların önüne geçmek için bir yönetmelik yapılacaktı.

- Asistanların daha iyi yetiştirilmesine ve asistanlık sınavlarının sadece dil sınavıyla değil aynı zamanda bir bilim sınavının da yürürlüğe koyulması önerilmiştir.

- Üniversite öğretim üyelerinin belirli saatler içinde üniversite dışında çalışmaları imkânı korunurken, dışarıda çalışmayan öğretim üyelerinin üniversite tazminat miktarı yükseltilecekti.

- Üniversiteler sadece bir eğitim-öğretim yeri olmayıp aynı zamanda bilimsel araştırmaların yapıldığı yerler olduğundan, bilimsel araştırmalara destek için bir fonun kurulması öngörülmüyordu.

Ana Çizgileriyle 115 Sayılı Kanun

115 sayılı ve 27 Ekim 1960 tarihli kanunla 4936 sayılı Üniversiteler Kanunu'nun 5, 6, 7, 8, 10, 12, 13, 14, 15, 17, 18, 19, 21, 24, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 38, 39, 40, 43, 45, 46, 48, 52, 54, 58, 60, 61, 62, 63, 64, 66, 69, 71, 72. Maddeleri değiştirilmiştir⁵⁶.

115 sayılı kanunla yapılan değişikliklerin bir kısmı, ordinaryüs profesör ibaresinin bulunduğu maddelerdeki bu unvanın kaldırılmasına yöneliktir. Örneğin, fakülte genel kurulları, profesörler kurulu, dekan, senato, rektör gibi ilgili maddelerde ordinaryüs profesörlüğün kaldırılması yönünde değişiklikler yapılmıştır.

Doçentlerin İsteklerini Karşılamanın Değişiklikleri:

6. Maddeyle profesörler kuruluna önceki kanun maddesinde sadece iki doçent girerken, kanunun yeni şeklinde profesörlerin sayısının yarısı kadar doçentin bu kurula girme imkânı sağlanmış oluyordu.

7. Maddenin önceki halinde fakülte yönetim kurulunda doçentlere yer verilmemişti. Bu maddenin yeni halinde ise profesör kurulunun üyesi olan doçentler arasından iki kişi, fakülte yönetim kuruluna girecekti.

10. Maddenin eski halinde, senato üyelerinin seçiminde doçentlerin seçim hakkı bulunmamaktaydı. Kanunun yeni halinde ise senatoya her fakültenin göndereceği üyelerin seçiminde fakülte profesörler kurulunda bulunan doçentler oy verebilecekti. Ayrıca, doçentlik kadrosunda olup kadroya bağlı olmayan ancak üniversite profesörü unvanını alanlar senatoya seçilebilecekti.

19. Maddeyle doçentlik dil sınavlarına ilişkin yapılacak itirazların karar mercii üniversitelerarası kurul olacaktı.

24. Maddeyle doçentlik kadrosunda olup da gerekli koşulları taşıyanların kadroya bağlı olmaksızın üniversite profesörü olmalarına imkân sağlanmış oluyordu. Bu kişiler, maaşlarını doçentlik kadrosundan almakla beraber profesörlük kadrosundan maaş alan üniversite profesörlerinin bütün hak ve yetkilerine sahiptiler. Ancak rektör olamazlar. Diğer taraftan da kürsülerinde profesörlük kadrolarından maaş alan üniversite profesörü var ise, o kürsünün profesörlüğüne yeni yöneticiliğine seçilemezlerdi.

28. Maddeyle "kürsü kurulları" oluşturuluyordu. 4936'da böyle bir organa yer verilmemişti. Bu maddeyle her kürsü, kürsü profesörlüğünün başkanlığında o kürsüye bağlı bütün öğretim üyelerinden oluşan bilimsel bir kuruldu. Kürsü kurulları her yarıyılın başında ve sonunda olmak üzere yılda en az dört kere toplanıyor, bu toplantıların en az ikisine asistanlar da katılacaktı.

Yürütme Organının (Millî Eğitim Bakanlığı) Üniversite Üzerindeki Denetleme İmkânlarının Sınırlanması:

13. Maddenin eski halinde üniversitelerarası kurul, Millî Eğitim Bakanı'nın başkanlığında toplanıyordu. Bu maddenin yeni şeklinde ise Millî Eğitim Bakanı'na artık yer verilmeyecekti.

4936'nın 14. Maddesinin ilk şeklinde maddenin üstünde "hükümet deneti" diye ibaresi yer almaktaydı. Maddenin önceki halinin ilk iki cümlesi "Millî Eğitim Bakanı üniversitelerin başıdır. Bu sıfatla üniversiteleri, fakülteleri ve bunlara bağlı kurumları hükümet adına denetler." 14. Maddenin yeni şeklinde üniversitelerin hükümetle teması, senatolarca ve üniversitelerarası verilecek kararların Millî Eğitim Bakanı'na bildirilmesiyle sağlanır. Bakanın bu kararları onaylaması veya reddetmesi hususunda herhangi bir yetkisi yoktu.

⁵⁶ Kanunun önemi bkz. *İnkılap Kanunları*, Ege Matbaası, ?, 1961, s. 371-382.

Üniversite Dışında Çalışma ve Üniversite Tazminatı:

Kanunun ilk şeklindeki otuzuncu maddeye göre öğretim üyeleri üniversitedeki görevlerini aksatmamak ve haftada sekiz saati aşmamak şartıyla meslekleriyle ilgili dışarıda serbestçe mesleklerini icra edebilirlerdi. 115 sayılı kanun, bu konuyla ilgili düzenlemeyi 31. Maddeye taşımış ve şu şekle sokmuştu: Öğretim üyeleri üniversitedeki görevlerini aksatmamak ve haftada on saati aşmamak şartıyla meslekleriyle ilgili dışarıda serbestçe mesleklerini icra edebilirlerdi. Ancak hiçbir şekilde akademik unvanlarını kullanmayacaklardı.

115 sayılı kanunun 32. Maddesi üniversite dışında çalışmayan akademisyenlere üniversite tazminatını düzenlemekteydi. Bu maddenin ilk şeklinde doçentlere iki yüz, profesörlere üç yüz lira ödenmesi öngörülmekteydi. Kanunun yeni şekliyle artık bu tazminatın miktarı da enflasyonla dikkate alınarak doçentler için altı yüz, profesörler için bin liraya yükseltilmişti.

Asistanların ve Öğrencilerin Kendileriyle İlgili Sorunların Görüşülmesi

115 sayılı kanun, 7. Maddeye yani fakülte yönetim kuruluyla ilgili maddeye bir ilave yapmıştı. Buna göre asistanlar veya öğrencileri ilgilendiren konuların fakülte yönetim kurulunda görüşülmesi söz konusu olduğunda yönetim kurulu bunlardan ikişer temsilciyi çağırıp bilgilerine başvuracaktı. Ayrıca her sömestr başında öğrenciler ve asistanlar kendi sorunlarını temsilcileri aracılığıyla yönetime bildirebilecekti. Asistanların ve öğrencilerin temsilcilik seçimleri, her ders yılı başında bütün asistanlar ve öğrencileri oylamasına sunulacaktı.

115 Sayılı Kanunun Bir Değerlendirmesi

115 sayılı kanun, kendisiyle aynı günde çıkan 114 sayılı kanunun yani 147 öğretim elemanının üniversiteden uzaklaştırılmasını öngören kanunla beraber çıkmıştı. MBK tarafından 114 sayılı kanun, aslında 115 sayılı kanunun bir tamamlayıcısı ön şartı gibi görülmüştü⁵⁷. Ancak 115 sayılı kanunun çıkmasından itibaren bu kanun üniversite tarihimizde ve siyasi hayatımızda 114 sayılı kanunun yani “147”ler olayının gölgesinde kalmıştı. Hafızalarda 115 sayılı kanun, adeta silinip gitmişti.⁵⁸

1946 Üniversiteler Kanunu özellikle idari ve bilimsel özerkliğe öncelik tanıyan bir kanun idi. Kanunun üniversitelerin yetkili organlarında temsiliyet bakımından geniş ölçekli bir katılıma ve çoğulculuğa kapalıydı. Kanunun bu eksikliği 1950-60 arası dönemde oldukça hissedilmişti. Ancak bilhassa 1954-60 arasındaki yıllarda DP iktidarı ile üniversite çekişmesi özerklik kavramı üzerinden devam ettiğinden söz geçen sorunlar, gündemin arka sıralarında kalmaktan kurtulamamıştı. 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi’nden sonra adeta bir barajın kapaklarının açılmasının sonuçları gibi doçent ve asistanların 4936’ya yönelik eleştirileri bir sele dönüşmüştü. MBK’nin genç üyeleri de üniversitenin bu genç unsurlarına destek vermesiyle 115 sayılı kanun,

⁵⁷ Orhan Erkanlı, anılarında 114 sayılı kanunu niçin çıkardıklarını, 115 sayılı kanunla bağlantısını şu şekilde açıklamıştı: “Ordu bahsindeki gerekçelerle, burada da personelden başlamak normal bir adımdı. Personelin seçilmesi, kimlerin üniversitede kalması, kimlerin ayrılması gerektiğini tayin etmek yine en zor ve tartışmalı konu oldu.” Bkz. Erkanlı, *age.*, s. 45.

⁵⁸ “Bu olay [“147”ler], esas büyük önem taşıyan ve bugün dahi yürürlükte olan [1972] 115 sayılı, üniversiteyi yeniden düzenleyen kanunu unutturdu; kimse bunun üzerinde durmadı bile. O kadar şiddetli tepkilerle karşılaştık ki biz dahi bu kanunu savunamadık. Üniversitede reform yapmak maksadıyla giriştiğimiz bu hareket de, başlıca bizim hatalarımız nedeniyle, bir ‘personel tasfiyesi’ haline geldi ve geri tepti.” Erkanlı, *age.*, s. 46; Gerçekten de 114 sayılı kanun, 115 sayılı kanunu unutturacak şekilde o günlerde siyasi gündemin başına yerleşmişti. Bu durumun kanıtlarını “147’ler Meselesi: Beyaz Kitap” adlı eserden görmek mümkündür. O günlerin basınında 115 Sayılı Kanun’a hiç değinilmeksizin “147”ler Olayı üzerinde durulmuştu. Örneğin Metin Toker “Proflik Sanatı”, *Akis Dergisi*, 7 Kasım 1960; Falih Rıfıkı Atay, “Üniversite Tasfiyesine Dair”, *Dünya Gazetesi*, 31 Ekim 1960; Hayri Alpar, “Çıkmazdan Kurtulmalıyız”, *Dünya Gazetesi*, 31 Ekim 1960; Hasan Ali Yücel “İslah Edilemeyen Üniversite”, *Dünya Gazetesi*, 7 Kasım 1960; Bedii Faik, “Hatadan Dönmek”, *Dünya Gazetesi*, 3 Kasım 1960; “Üniversite ve Affedilenler”, *Forum Dergisi*, 1 Kasım 1960; “114 Sayılı Tasfiye Kanunu”, *Forum Dergisi*, 15 Aralık 1960; “Bu Böyle Olmamalıydı”, *Milliyet Gazetesi*, 29 Ekim 1960.

özellikle doçentlerin isteklerini büyük ölçüde karşılayacak ölçekte çıkmıştı. Bu kanun, adeta doçentlerin dikte ettiği bir kanundu. MBK 115 sayılı kanuna idari özerkliği en ileri aşamaya taşıyan maddeleri de yerleştirmişti.

115 sayılı kanunu, 1061 Anayasasının üniversiteyle ilgili maddesi takip etmişti. 1061 Anayasası'nın 120. Maddesinin kenar başlığında “özerk kuruluşlar-üniversiteler” ibaresi bulunmaktaydı. Böylelikle üniversitelerin bilimsel ve idari özerkliği, anayasal güvenceye alınmış oluyordu. Bu maddede üniversite organları, öğretim üyeleri ve yardımcıları üniversite dışındaki makamlarca görevlerinden uzaklaştırılmayacaktı. Ayrıca üniversite öğretim elemanları diledikleri alanda ve konularda araştırma ve yayınlar yapabilecekti. Üniversite mensupları siyasi partilere üye olabilecekti⁵⁹.

12 Mart 1971 muhtırasından sonra yaşanan ara dönemde önce 1061 Anayasası yukarıda bahsedilen 120. Maddeyi de kapsayan geniş çaplı bir değişikliğe uğramış, sonrasında 1973'te 1750 sayılı yeni bir Üniversiteler Kanunu kabul edilmişti. 1971'deki anayasa değişikliği sonrasında 120. Maddede bilimsel ve idari özerklik ibaresi kaldırılıp sadece özerklik sözcüğüne yer verilmişti. Maddenin bir başka bendinde üniversitelerin “devletin gözetimi ve denetimi altında” kendileri tarafından seçilen organları eliyle yönetileceğini belirtmekteydi. Ayrıca üniversite mensuplarının siyasi partilere üye olmaları da yasaklanmıştı⁶⁰. 1973'te yani 12 Mart'ın ara dönemi kapanmadan 1750 sayılı yeni bir Üniversiteler Kanunu çıkarılmıştı⁶¹. Böylece 4936 sayılı kanun da tarihe karışmıştı. 1750 sayılı kanun, “devlet denetimi ve gözetimi” başlığı altında yükseköğretim kurulu ile üniversite denetleme kurulunu öngörmüştü. Bu kurullarda yürütme organının temsilcileri de bulunmaktaydı. Daha sonraki bir tarihte anayasa mahkemesi bu kanunun bazı maddelerini iptal etmişti.

1981'de üniversitelere ilişkin yasal düzenleme 2547 sayılı yükseköğretim kanunu idi⁶². Bu kanunla üniversitelerin rektör ve dekanların belirlenmesinde yürütmenin başı olan cumhurbaşkanı ile yeni kurulan yükseköğretim kurulu yetkili kılınmıştı. Ayrıca yükseköğretim kurulunda öğretim kurulunun üyelikleri için cumhurbaşkanı ve hükümet aday gösterebiliyorlardı. 1982 anayasasının üniversitelere ilişkin düzenlemesi, 130 ve 131. Maddelerle yapılmıştı⁶³. 130. Maddeye göre üniversiteler için idari özerklik söz konusu değildi, sadece bilimsel özerkliğe sahiptiler. Yine aynı maddenin bir bendinde rektörlerin cumhurbaşkanınca dekanların ise Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK) tarafından seçilip atanacağı hükmüne yer verilmişti.

115 sayılı kanun ve 1061 Anayasasının üniversiteleri ilgilendiren 120. Maddesindeki düzenlemelerle idari ve bilimsel özerkliği en ileri boyuta taşınmış oluyordu. Ancak bu durum, uzun ömürlü olmayacak, Türk siyasi hayatının dalgalanmaları arasında idari özerkliğin olabildiğince geniş tutulması şeklindeki yaklaşım gözden düşecek ve devletin gözetimi ve denetiminin gerekliliğini öngören bir felsefeye yerini bırakacaktı. Bunun tezahürleri ise 12 Mart ara döneminde 1061 Anayasasının üniversitelere ilişkin maddesinin değiştirilmesi ile yeni bir Üniversiteler Kanunu demek olan 1750 sayılı kanun ve nihayetinde 12 Eylül Askeri Darbesi'nden sonra 2547 sayılı kanun ile 1982 anayasasındaki üniversitelere ilişkin düzenlemelerdi.

⁵⁹ Tarhan Erdem, *Anayasalar ve Belgeler (1876-2012)*, Doğan Kitap, İstanbul 2012, s. 192.

⁶⁰ Erdem, *age.*, s. 227-228.

⁶¹ Bu kanunun metni için bkz. *Cumhuriyetin 75. Yılında Yükseköğretim*, MEB Yayınları, Ankara 1998, s. 137-184.

⁶² Bu kanunun metni için bkz. *Cumhuriyetin 75. Yılında Yükseköğretim*, s. 203-261.

⁶³ Erdem, *age.*, s. 338-340.

Sonuç

1946 Üniversiteler Kanunu, daha çok konunun idare ve bilimsel özerklik yönüne önem vermiştir. Bunun da nedeni, 1933'ten 1946'ya özellikle özerk olmayan bir üniversite yapısıydı. Ayrıca kanunun çıktığı günlerde Türkiye çok partili sisteme geçmiş, ülke tarihinin ilk tek dereceli seçimlerinin yapılmasına az bir süre kalmıştı. Dolayısıyla demokratikleşme rüzgarlarının üniversitedeki yankısı özerkliğe sahip bir üniversite beklentisiydi. Bundan dolayı kanunda, idari özerklik sağlam esaslara dayandırılmıştı. Bunun içindir ki 1947-48 DTCF olayları esnasında dönemin Milli Eğitim Bakanı ve hükümetin zorlama ve dayatmalarına karşın, özerkliğin dayandığı kurallar ve kurullar kendi mecralarında dış faktörleri dikkate almadan kararlarını verebilmişlerdi.

CHP hükümeti, 1950 seçimlerinden önce Üniversiteler Kanunu'nda değişikliğe gitmektense çıkardığı Emekli Sandığı Kanunu'ndaki emekli olma yaşının düzenleyen madde ile 1946 kanununun bir parçasına müdahale etmiş oluyordu. CHP iktidarının bu davranış tarzı, iktidarı devredeceği DP tarafından da devam ettirilecekti. DP iktidarı da 1946 kanununa ilişmektense çıkardığı 6435 sayılı kanun ile üniversite muhtariyetinin özüne dokunan tasarruflarda bulunabilmişti.

DP iktidarının çıkardığı 6435 sayılı kanunun, tatbik sahasına girmesiyle üniversite ile DP arasında 1954'ten 1960'a dek çatışma mevzuu ortaya çıkıyordu. İktidar partisi bazı üniversite mensuplarını “günlük siyasete karışma” ithamını yöneltirken üniversite ise bu ithamlara cevap olarak iktidarın yaptıklarını üniversite özerkliğine hale getirdiğini vurguluyordu.

1954'ten 1960'a kadar DP ile üniversitenin çekişmesi, üniversite muhtariyeti kavramı çerçevesinde sürüp giderken 1946 Üniversiteler Kanunu'nun özellikle üniversitenin genç mensupları (doçent ve asistanlar) için ortaya çıkardığı aksaklık ve sorunlar pek de gündem maddesi olamıyordu. Doçentlerin ve asistanların üniversitelerin karar organlarında az temsil edimleri veya hiç temsil edilmemeleri zaman içinde bu genç unsurların özlük haklarını ve akademik kariyerlerini olumsuz etkilemeye başlamıştı. DP iktidarı, örneğin doçentlerin özlük hakları hususunda yaşadıkları bir mağduriyeti gidermek için 1946 kanununda küçük bir değişiklik yapmıştı. Ancak iktidar partisi, 4936 sayılı kanunda üniversitenin genç mensuplarının sorunlarını, isteklerini karşılayabilecek kapsamlı bir revizyona gitmemişti.

27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi sonrası iş başına gelen MBK yönetimi, birçok alanda reforma girişmişti (orduda yapılan gençleştirme, Devlet Planlama Teşkilatı'nın kurulması vb.). MBK'nin özellikle genç ve iktidarda bir süre kalma yanlısı üyelerinin önyak olduğu bu reformlarda bilhassa şu özellik dikkati çekiyordu. Örneğin, silahlı kuvvetler bünyesinde yapılan bir operasyonla generallerin büyük bir kısmı emekliye sevk edilmişti. Bu davranış tarzı, MBK'nin bölünmesinden sonra da devam etmiş ve çıkarılan bir kanunla gazete patronlarının muhalefetine rağmen basın mensuplarının sosyal ve ekonomik hakları önemli ölçüde iyileştirilmişti. 115 sayılı kanun, 4936 sayılı esaslı bir revizyona tabi tutarken yukarıda bahsedilen MBK'nin tavrının bir başka örneği sergilenmişti. Şöyle ki 115 sayılı kanunla üniversitenin genç unsurlarının özellikle doçentlerin hemen hemen bütün istekleri yerine getirilmişti.

115 sayılı kanun, 1946 kanununda hükümet denetimi başlığı altında Milli Eğitim Bakanının varlığına ve yetkilerine ilişkin hükümleri de hemen hemen hiçe indirmekle idari özerkliği en ileri boyuta taşımış oluyordu. Bu noktada 115 sayılı kanunun, bu özelliğini 1061 Anayasasının “özerk kuruluşlar: a-) üniversiteler yan başlığı altında 120. Maddedeki düzenlemeyle birlikte düşünmek ve anlamak gerekiyordu. 1061 Anayasasının 120. Maddesi, üniversitelerin bilimsel ve idari özerkliğini anayasa hükmü haline getirmiştir. Ve bu bilimsel ve idari özerkliğin gerektirdiği unsurları da ilgili maddenin fıkralarına yerleştirmiştir. Bu açıdan 115 sayılı kanun ile 1061 Anayasasının üniversiteye dair maddesi, daha sonraki tarihlerde 1971'deki anayasa değişikliği ile 1750 sayılı yeni Üniversiteler Kanunu; 1982 anayasasının üniversiteler ile ilgili maddeleri ve

2547 sayılı yükseköğretim kanunu ile karşılaştırıldığında özellikle idari özerkliğin genişliği bakımından önemli farklılık göstermekteydi.

Kaynaklar

- 147'ler Meselesi: Beyaz Kitap*, Sermet Matbaası, İstanbul 1962.
- ALBAYRAK, Mustafa; *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, Phoenix Yayınları, Ankara 2004.
- ARSLAN, Ali; *Kısrır Döngü*, Truva Yayınları, İstanbul 2004.
- BABAN, Cihad; *Politika Galerisi*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1970.
- BURÇAK, Rıfki Salim; *On Yılın Anıları*, ? Ankara 1998.
- COŞAR, Ömer Sami-İPEKÇİ, Abdi; *İhtilalin İç Yüzü*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2021.
- Cumhuriyetin 75. Yılında Yükseköğretim*, MEB Yayınları, Ankara 1998.
- ÇETİK, Mete; *Üniversitede Cadı Kazanı*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1998.
- DÖLEN, Emre; *Türkiye Üniversite Tarihi C. V: Özerk Üniversite Dönemi 1946-1981*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayını, İstanbul 2010.
- DÖLEN, Emre; *Türkiye Üniversite Tarihi, C. IV: İstanbul Üniversitesi (1933-1946)*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2010.
- ERDEM, Tarhan; *Anayasalar ve Belgeler (1876-2012)*, Doğan Kitap, İstanbul 2012.
- ERKANLI, Orhan; *Anılar, Sorunlar, Sorumlular*, Baha Matbaası, İstanbul 1972.
- EROĞUL, Cem; *Demokrat Parti*, İmge Yayınları, Ankara 2003.
- ESİN, Numan; *Devrim ve Demokrasi Bir 27 Mayısçının Anları*, Doğan Kitap, İstanbul 2005.
- GÖKÇE, Tevfik İsmail - ÜSTER, Neşati; *Tevfik Sağlam, C.III*, Türkiye Ulusal Verem Savaş Derneği Yayını, İstanbul 1971.
- GÜNEŞ, Turan; *Türk Demokrasisinin Analizi*, Agora Yayınları, İstanbul 2009.
- HIRSCH, Ernst; *Dünya Üniversiteleri ve Türkiye'de Üniversitelerin Gelişmesi C. II*, Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara 1998.
- KÖYMEN, Mehmet Altay; "Bir Doçentin Mektubu Üniversitedeki Çeşitli Klikler", "Üniversiteler Islaha Muhtaç mıdır?", "Üniversiteler Nasıl Islah Edilebilir?", *Toplu Makaleler*, C. III, Haz.: Sinan Tarifçi-Kerim Köksal Kaya, TTK, Ankara 2018.
- KÖYMEN, Mehmet Altay; "Bir Fakültede Yapılan Açılış Merasimi; İşte Muhtar Üniversite; Köymen'in Siyasal Bilgiler Fakültesi Dekanına Cevabı", *Toplu Makaleler*, C. III, Haz.: Sinan Tarifçi-Kerim Köksal Kaya, TTK, Ankara 2018.
- ÖZDAĞ, Ümit; *Menderes Döneminde Ordu Siyaset İlişkileri ve 27 Mayıs İhtilali*, Boyut Yayınları, İstanbul 1998.
- SİMAV, Akın; *Turan Güneş'in Siyasal Kavgaları*, Agora Yayınları, İstanbul 2009.
- TC. MBK Genel Kurul Toplantısı, C. I*, Ankara?
- TEVFİKOĞLU, Muhtar; *Akil Muhtar Özden*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayını, Ankara 1996.
- TİMUR, Taner; *Toplumsal Değişme ve Üniversiteler*, İmge yayınları, Ankara 2000.

- TOKER, Metin; *İsmet Paşa'yla 10 Yıl, C. I: (1954-1957)*, Akis Yayınları, Ankara 1966.
- TOPUZ, Hıfzı; *100 Soruda Türk Basın Tarihi*, Gerçek Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 1996.
- TUNAYA, Tarık Zafer; *Türkiye'de Siyasi Partiler 1859-1952*, Arba Yayınları, İstanbul 1995.
- TUNAYA, Tarık Zafer; *Siyasi Müesseseler ve Anayasa Hukuku*, Sulhi Garan matbaası, 2. Baskı, İstanbul 1969.
- TURAN, Şerafettin; *Anılarla Türkiye Gerçeği*, Bilgi Yayınları, Ankara 2016.

Summary

The Law of 1946 was an important improvement of its time in terms of bringing administrative autonomy. However, the image that emerged over time was that this Law had a structure that did not allow especially young faculty members to participate in the university administration and prevented pluralism. The Democrat Party (DP) partially eliminated grievance/complaint in the personal rights of associate professors with an amendment to the universities law. However, the same government did not change the university law comprehensively.

The relations between the National Unity Committee (MBK), which came to power upon the military *coup* of 27 May 1960, and the universities were close. The “reformist group” within the MBK aimed to reform Turkey's various issues, including that of university. After the *coup* of 27 May 1960, associate professors at universities started a reform process, taking into account the 14-year practice of the existing universities law. The Law No. 115 was the result of such an effort.

Law No.115 comprehensively changed the law on universities, but did not envisage a total change. Despite this, with the Law no. 115, it appeared that the university law had been made all over again. Law No.115 had eliminated the deficiency that emerged with the implementation of the 1946 universities law. That was the lack of pluralism and that of participation in the decision-making mechanisms of universities. Law No.115 made up for this deficiency to a large extent and also “democratized” the Law of 1946. In addition, the existence and powers of the Minister of National Education, which partially overshadowed the administrative autonomy in the 1946 text, were abolished with the Law No.115. Thus, the Law Numbered 115 brought university autonomy to a broader and higher level, especially in terms of administrative autonomy.

While the Law Numbered 115 was enacted, the previous Law No.114 had carried out a comprehensive liquidation within the university, an event which was called “147”s. Ordinary professors and professors were in the majority in this elimination list. Therefore, the liquidation of the “147s” (incident of the 147s) was, in a sense, a complement to the Law No.115. However, it should be noted that Law No.115, which had an important place in the history of Turkish universities, was overshadowed by the “147”s incident and was almost forgotten.

The Law No.115, from its preparations to its enactment, provided an example of how the decision mechanism of the MBK worked and carried out.

The developments showed that, in the recent history of Turkey, not only the constitutions but also the university laws were made during the military administrations. Law No.115 was a reflection of this practice.

